

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

TRANSCHEGARAVIY GIDRORESURLARDAN BARQAROR FOYDALANISHNING
SIYOSIY-HUQUQIY MEKANIZMLARI VA ULARNING FALSAFIY-MA'NAVIY ASOSLARI

2-IYUN
2026-YIL

Qo'qon shahri,
Qo'qon davlat universiteti

Xalqaro
miqyosda

EKOLOGIK MUAMMOLAR VA SUV RESURLARI KONTEKSTIDA BEGONALASHUV MUAMMOSI.

Abduraxmonov Zaribjon Mansurovich

Qo'qon davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ekologik muammolar va suv resurslaridan foydalanish jarayonida yuzaga kelayotgan begonalashuv muammosi ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tabiat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning transformatsiyasi, insonning tabiiy muhitdan uzoqlashuvi hamda suv resurslariga nisbatan utilitar yondashuvning kuchayishi ekologik begonalashuvning asosiy omillari sifatida tadqiq etiladi. Shuningdek, suv tanqisligi, suv havzalarining ifloslanishi va ekologik inqirozlarning insonning ijtimoiy ongiga ta'siri ochib beriladi. Tadqiqot natijasida ekologik madaniyatni rivojlantirish, suv resurslarini boshqarishning barqaror mexanizmlarini joriy etish va inson-tabiat munosabatlarini uyg'unlashtirish ekologik begonalashuvni bartaraf etishning muhim sharti ekanligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: begonalashuv, ekologik begonalashuv, suv resurslari, ekologik inqiroz, ekologik madaniyat, barqaror rivojlanish, antropotsentrizm, ekologik ong, tabiat va jamiyat.

Annotation: This article analyzes the problem of alienation emerging in the context of environmental issues and the use of water resources from a socio-philosophical perspective. The transformation of the relationship between nature and society, the increasing detachment of humans from the natural environment, and the strengthening of a utilitarian approach toward water resources are examined as the main factors of ecological alienation. The study also reveals the impact of water scarcity, pollution of water bodies, and environmental crises on human social consciousness. The research substantiates that the development of ecological culture, the introduction of sustainable mechanisms for water resource management, and the harmonization of human-nature relations are essential conditions for overcoming ecological alienation.

Keywords: alienation, ecological alienation, water resources, environmental crisis, ecological culture, sustainable development, anthropocentrism, ecological consciousness, nature and society.

Аннотация: В данной статье с социально-философской точки зрения анализируется проблема отчуждения, возникающая в условиях экологических проблем и использования водных ресурсов. В качестве основных факторов экологического отчуждения исследуются трансформация взаимоотношений между природой и обществом, отдаление человека от природной среды, а также усиление утилитарного подхода к водным ресурсам. Кроме того, раскрывается влияние дефицита воды, загрязнения водоёмов и экологических кризисов на общественное сознание человека. В результате исследования обосновывается, что развитие экологической культуры, внедрение устойчивых механизмов

управления водными ресурсами и гармонизация отношений между человеком и природой являются важнейшими условиями преодоления экологического отчуждения.

Ключевые слова: отчуждение, экологическое отчуждение, водные ресурсы, экологический кризис, экологическая культура, устойчивое развитие, антропоцентризм, экологическое сознание, природа и общество.

Kirish. Globallashuv sharoitida ekologik muammolar insoniyat taraqqiyotining eng dolzarb masalalaridan biriga aylandi. Aholi sonining ortishi, urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi, sanoatlashuv va tabiiy resurslardan intensiv foydalanish natijasida ekologik muvozanatning buzilishi kuzatilmoqda. Ayniqsa, suv resurslari bilan bog'liq muammolar zamonaviy sivilizatsiyaning barqaror rivojlanishiga jiddiy tahdid solmoqda. Ekologik muammolarni faqat tabiiy-ilmiy yoki texnologik hodisa sifatida baholash yetarli emas. Ular insonning tabiatga bo'lgan munosabati, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy ongidagi o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, ekologik inqirozning falsafiy asoslarini o'rganishda begonalashuv kategoriyasi muhim metodologik ahamiyatga ega. Chunki ekologik muammolar ko'p jihatdan insonning tabiatdan, uning qonuniyatlaridan va o'z ekologik mohiyatidan begonalashuvi natijasidir.

Begonalashuv (alienation) tushunchasi falsafa tarixida insonning o'z mohiyatidan, faoliyat mahsulidan va ijtimoiy munosabatlardan uzoqlashuvini ifodalovchi kategoriya sifatida shakllangan. Mazkur tushuncha dastlab Friedrix Gegel falsafasida obyektiv ruhning o'zidan tashqariga chiqishi jarayoni sifatida talqin etilgan bo'lsa, keyinchalik Karl Marks tomonidan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar kontekstida rivojlantirilgan. Marks nazariyasiga ko'ra, begonalashuv insonning mehnat mahsuli, mehnat jarayoni, o'z mohiyati va boshqa insonlardan uzoqlashuvi bilan xarakterlanadi. Zamonaviy ekologik falsafada esa ushbu kategoriya insonning tabiatdan begonalashuvi shaklida namoyon bo'lmoqda. Natijada tabiat hayotiy makon sifatida emas, balki iqtisodiy manfaatlar uchun foydalaniladigan resurs sifatida qabul qilinmoqda. Ekologik begonalashuv inson va tabiat o'rtasidagi organik bog'liqlikning zaiflashuvi hamda ekologik mas'uliyat hissining pasayishi bilan tavsiflanadi. Bu holat ekologik muammolarning chuqurlashishiga olib keluvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Suv resurslari va ekologik begonalashuvning o'zaro bog'liqligi suv biosferaning eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, ekologik tizimlarning barqaror faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Biroq texnogen sivilizatsiya sharoitida suv resurslariga nisbatan antropotsentrik va utilitar yondashuv ustunlik qilmoqda. Bunday yondashuv suvning faqat iqtisodiy qiymatini e'tirof etib, uning ekologik va ijtimoiy funksiyalarini ikkinchi darajaga tushirib qo'yadi.

Natijada quyidagi jarayonlar yuzaga kelmoqda:

- suv havzalarining ifloslanishi;
- yer osti suvlari zaxiralarining kamayishi;
- suv ekotizimlarining degradatsiyasi;
- biologik xilma-xillikning qisqarishi;
- suv tanqisligining kuchayishi.

Mazkur holatlar inson va tabiat o'rtasidagi uyg'un munosabatlarning buzilganligini ko'rsatadi. Suvga nisbatan iste'molchilik munosabati kuchaygan sari

ekologik begonalashuv ham chuqurlashib boradi. Suv resurslarining iqtisodiy manfaatlar nuqtai nazaridan ekspluatatsiya qilinishi insonning ekologik qadriyatlardan uzoqlashayotganini ko'rsatadi. Bu esa ekologik xavfsizlikka tahdid soluvchi omillardan biridir. Markaziy Osiyoda suv muammolari va ekologik begonalashuv Ekologik begonalashuvning eng yaqqol misollaridan biri Markaziy Osiyodagi Orol dengizi inqirozidir. XX asrning ikkinchi yarmida paxtachilikni kengaytirish maqsadida daryolar oqimining sun'iy ravishda o'zgartirilishi natijasida Orol dengizining katta qismi qurib ketdi.

Ushbu ekologik falokat:

 mintaqa iqlimining o'zgarishiga;

 aholi salomatligining yomonlashuviga;

 biologik xilma-xillikning kamayishiga;

 ijtimoiy-iqtisodiy muammolarning kuchayishiga sabab bo'ldi.

Orol muammosi insonning tabiat qonuniyatlarini e'tibordan chetda qoldirishi va qisqa muddatli iqtisodiy manfaatlarni ustuvor deb bilishining oqibatidir. Shu ma'noda, mazkur hodisa ekologik begonalashuvning amaliy natijasi sifatida namoyon bo'ladi. Ekologik begonalashuv nafaqat tabiiy muhitga, balki jamiyat rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Uning asosiy oqibatlari quyidagilardan iborat: Birinchidan, ekologik ongning zaiflashuvi. Inson tabiatni o'z hayotining ajralmas qismi sifatida emas, balki tashqi obyekt sifatida qabul qila boshlaydi. Ikkinchidan, ekologik mas'uliyatning pasayishi. Natijada atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari ikkilamchi ahamiyat kasb etadi. Uchinchidan, ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi. Suv tanqisligi va ekologik muammolar eng avvalo iqtisodiy jihatdan zaif qatlamlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, ekologik begonalashuv faqat ekologik emas, balki ijtimoiy va ma'naviy muammo sifatida ham namoyon bo'ladi. Suvdan foydalanishda iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy manfaatlar o'rtasidagi muvozanat ta'minlanishi kerak. Antropotsentrik yondashuvdan voz kechib, tabiatni mustaqil qadriyat sifatida e'tirof etish ekologik begonalashuvni kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ekologik muammolar, xususan suv resurslari bilan bog'liq inqirozlar insonning tabiatdan begonalashuvi bilan bevosita bog'liqdir. Suv resurslariga nisbatan iste'molchilik yondashuvi ekologik muvozanatning buzilishiga, suv tanqisligining kuchayishiga va ekologik xavfsizlikning izdan chiqishiga olib kelmoqda. Ekologik begonalashuvni bartaraf etish uchun inson va tabiat o'rtasidagi uyg'un munosabatlarni tiklash, ekologik madaniyatni rivojlantirish hamda barqaror rivojlanish tamoyillarini amaliyotga keng joriy etish zarur. Faqat shundagina suv resurslarini saqlab qolish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash orqali kelajak avlodlar manfaatlarini himoya qilish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ergashev A. Adolat borliqqa yolg'iz onadir // Tafakkur, 2011. №4, -B.5
2. Yo'ldoshev A. Mo'jizani kim yaratadi // Tafakkur, 2015. №3, -B.8
3. Локк Ж. Два трактата о правлении // Сочинения в 3-х т.: Т.3. М. 1985, - С.346
4. Fromm E. Inson qalbi, Toshkent: - Yangi asr avlodi, 2016-B.44.
5. Руссо Ж.Ж. Исповедь. Прогулки одинокого мечтателя. Рассуждение о науках и искусствах. Рассуждение о неравенстве.: АСТ. 2004.-С.695.